

ИЛИАНА ЧЕКОВА

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

✉ iliana_chekova@slav.uni-sofia.bg

СЛАВЯНСКИ СВЕТЦИ В КИРИЛСКИ РЪКОПИСИ В ХЪРВАТИЯ

Анотация

В статията се прави кратък преглед на книгохранилищата с кирилски ръкописи и старопечатни книги на територията на Хърватия. Освен добре познатите ръкописни фондове в архивните отдели на Хърватската академия на науките и изкуствата в Загреб (HAZU) и на Националната и университетска библиотека в Загреб (Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu), описани още през XIX в. от В. И. Ламански, Б. Цонев и В. Мошин, са отбелязани и по-малко познатите ръкописни и старопечатни сбирки от Музея при Загребско-Люблянската митрополия на Сръбската православна църква в Загреб и на Пакрачко-Славонската епархия в Пакрац, а също така старопечатните книги в манастира Лепавина. Изследването се базира върху кирилски ръкописи от XIII–XVIII в., които съдържат паметни на славянски светци. Ръкописите, прегледани de visu, са представени по книгохранилища и в хронологичен ред, а след това в последователността на църковния календар са ексцерпирани съответните паметни. Посочени са някои пропуснати в описите паметни на славянски светци от сбирката на HAZU, сред които – на св. Кирил (14 февруари), на св. Кирил и св. Методий (7 април), на Иларион Мъгленски (21 октомври), а също така са отбелязани славянски паметни в ръкописи, които не са привлечени с тази цел досега – в Требника от XVII в. в Музея на сръбската църква и кирилските ръкописи от Славонската епархия. Представените данни хвърлят светлина върху южнославянските – българо-хърватски, българо-сръбски и общославянски книжовни контакти през Средновековието, Възраждането и Новото време.

Ключови думи: кирилски ръкописи и старопечатни книги в Хърватия, паметни на славянски светци

Славянските кирилски ръкописи и старопечатни книги в Хърватия се съхраняват главно в ръкописните отдели на Хърватската академия на науките (Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, нататък – HAZU) и на Националната и университетска библиотека (Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, нататък – NSK) в Загреб. Малка част ръкописи, старопечатни книги и документи има също така и в Музея на Сръбската православна църква при Загребско-Люблянската митрополия в Загреб (Музеј Српске православне цркве Митрополије загребачко-љубљанске, нататък – MSPC). Там се съхраняват преди всичко художествени артефакти – икони, иконостаси и църковна утвар. Освен

в Загреб ценна сбирка на кирилски ръкописи, старопечатни книги и документи има и в Пакрачко-Славонската епархия на Сръбската православна църква в град Пакрац, наричана от 1959 г. Славонска епархия (Eparhija Pakračko-Slavonska, нататък – Sl)¹.

Логично е да се търсят кирилски ръкописи и старопечатни книги както в библиотеките, така и в православните манастири на територията на Хърватия. По отношение на ръкописите задачата се оказва безрезултатна, защото те са събрани за съхранение още от Югославската академия на науките. Сега в някои от тези манастири са останали само старопечатни книги. Голям е броят на старопечатните книги в манастира Лепавина, в пределите на Загребско-Люблянската епархия, който се намира на североизток от Загреб². Старопечатни книги се съхраняват и в манастирите Гомирие и Крупа. Ръкописи и книги е имало и при храма „Св. Николай“ в с. Църквеница близо до о. Крък, но те са изнесени и сега храмът пустее – заключен е и, както разбрах от местните жители, се отключва един път годишно на храмовия празник.

Целта на настоящия текст е обзор на кирилските ръкописи, които съдържат памети и жития на славянски светци в библиотеките на Хърватия, за които ми е известно, че притежават сбирки с кирилски ръкописи: 1. Архивен отдел на Хърватската академия на науките в Загреб (HAZU); 2. Архивен отдел на Националната и университетска библиотека в Загреб (NSK); 3. Музей на Сръбската православна църква при Загребско-Люблянската митрополия в Загреб (MSPC); 4. Библиотека на Славонската епархия в Пакрац (Sl).

В посочените четири библиотеки, в хронологична последователност и с оглед на жанровата принадлежност на ръкописите, са систематизирани паметите на славянски светци съответно в календарите на ръкописни евангелия, апостоли, синаксари, минеи, псалтири с последование и др. от периода XIII–XVIII в. Светците са представени според реда им в църковния календар.

Понятието славянски светци включва светците на различни славяни, но отнесено към разглежданите кирилски ръкописи се ограничава само до онези славянски светци, за които се срещат памети в православния календар.

Кирилските ръкописи в Хърватия са прегледани и описани още през XIX в. от В. И. Ламански [3], по-късно от Б. Цонев [10] и В. Мошин [15], [16], [17], [4], [14] и др. Темата за славянските светци в тях не е нова в медиевистичните проучвания. Представяйки славянските кирилски ръ-

¹ Посочените библиотеки, музеи и храмове посетих през октомври и ноември 2017 г. по време на изследователска специализация в Загреб по програмата на МОН за сътрудничество между България и Хърватия, а също през май 2018 г. във връзка с програмата за преподавателска мобилност Еразмус+ на Софийския университет.

² Отец Теофан с радост ми показва всички старопечатни книги, съхранявани там, но описанието им ще бъде обект на друго изследване.

кописи в Загреб, В. И. Ламански [3] и В. Мошин [15], [16] отбелязват наличието или отсъствието на славянски памети. Кирилски ръкописи на територията на Хърватия, съдържащи памети и жития на славянски светци, са привличали в своите изследвания Р. Павлова [5], Е. Томова [7], И. Христова-Шомова [9] и др. Друг аспект на агиологията – формите на имената на християнски светци в хърватската глаголическа писменост в сравнение с формите им в български, сръбски и източнославянски, предимно кирилски ръкописи от X–XIV в., са изследвани от М. Димитрова [12]. Целенасочено с темата за славянските светци в кирилските ръкописи на Хърватската академия на науките, на Националната и университетска библиотека в Загреб и на библиотеката в Любляна се занимава Елена Томова, чиито наблюдения са за мен сериозна основа за надграждане на темата с привличане на ръкописи от други библиотеки в Хърватия.

Прегледах *de visu* наново съдържанието на славянските ръкописи в Хърватската академия на науките и в Националната и университетска библиотека в Загреб с оглед наличие на славянски памети. Потвърдих известните факти, но добавих и някои нови, пропуснати сведения за присъствието на славянски светци, например паметите в кирилски ръкописи от Архива на HAZU. Нови по тази тема са данните (памети, жития, служби и др. за славянски светци) от ръкописи в Музея на сръбската православна църква при Загребско-Люблянската митрополия в Загреб и библиотеката на Славонската епархия в Пакрац.

1. Архивен отдел на Хърватската академия на науките в Загреб (HAZU)

*Кирилски ръкописи от XIII–XVIII в., съдържащи сведения за славянски светци: календари на евангелия и праксапостол, пролог, стихен пролог, миней, календари на псалтири и часослов*³

ЧетвТърн – Четвероевангелие, Търновско, българска редакция, 1273 г. – HAZU, III a 30 (Mih. 35), Mošin 63 ([15]: 120–121).

ИзбЕвЛесн – Изборно евангелие, Лесновско, сръбска редакция, края на XIII – нач. на XIV в. – HAZU, IV d 12 (Mih. 8), Mošin 65 ([15]: 122–123).

³ Работата си с ръкописите започнах с преглед на публикациите на Владимир Мошин (Mošin, V. *Ćirilski rukopisi Jugoslovenske akademije Zagreb. I. Dio, Opis rukopisa. 1955* и Mošin, V. *Ćirilski rukopisi i pisma Nacionalne Sveučilišne Biblioteke u Zagrebu. In: Radovi Staroslavenskog instituta. T. 5, № 5. Zagreb, 1964*) в Старославенския институт в Загреб, научния център, който е посветил основната си дейност на хърватските глаголически ръкописи. В Старославенския институт бях посрещната много топло от колегите там, които ме поканиха да изнеса лекция, посветена на св. св. Кирил и Методий и пътя на славянската писменост („Кирил и Методий и литературният модел на апостолите просветители в старите славянски литератури“, 14 ноември 2017). Благодаря най-сърдечно на д-р Вида Вукоя, директор на института, на научните сътрудници д-р Милан Михалевич, д-р Весна Бадурин-Стипчевич, д-р Иван Ботица, д-р Андреа Радошевич, библиотекарката Бланка Цекович и др.

ЧетвБогд – Четвероевангелие, Богданово, сръбска редакция, края на XIII – нач. на XIV в. – HAZU, III с 20 (Mih. 24), Mošin 69 ([15]: 125–126).

ЧетвРайк – Четвероевангелие, Райково, сръбска редакция, средата на XIV в. – HAZU, III б 23 (Mih. 10), Mošin 70 ([15]: 126–128).

ЧетвДаб – Четвероевангелие, на дяк Дабижив, сръбска редакция, втората четвърт на XIV в. – HAZU, III б 4 (Mih. 21), Mošin 71 ([15]: 128–129).

ЧетвДов – Четвероевангелие, Довеженско, сръбска редакция, от средата на XIV в. с ръкописни допълнения от втората половина на XVI в. – HAZU, III с 5 (Mih. 2), Mošin 72 ([15]: 129–130).

ЧетвСлепч – Четвероевангелие (Слепчанско), сръбска редакция, от средата на XIV в. – HAZU, IV d 3 (Verk), Mošin 73 ([15]: 130–133).

ЧетвСкоп – Четвероевангелие (Скопско), сръбска редакция, първата половина на XV в. – HAZU, III с 26, Mošin 77 ([15]: 134–135).

ПраксапМих – Пракс-апостол (Михановичев), сръбска редакция, първата половина на XIV в. – HAZU, III б 17 (Mih. 28), Mošin 92 ([15]: 145–146).

Пролог КонстМок – Пролог митрополита Константина Мокийско-го, сръбска редакция, края на XIII или нач. на XIV в. – HAZU, III с 6 (Mih. 27), Mošin 111 ([15]: 157–162).

Миней посл. четв. XIV в. – Пролог-миней, декември-август, сръбска редакция, посл. четв. XIV в. – HAZU, III с 22 (Mih. 23), Mošin 113 ([15]: 170–175).

СтишПролог 1570 – Стишен пролог за зимното полугодие, септември – февруари, от Крък, сръбска редакция, 1570 г. – HAZU, III с 8 (Kuk. 763), Mošin 115 ([15]: 178–183).

Псалтир първа пол. XVI в. – Псалтир с последование, сръбска редакция, първа пол. на XVI в. – HAZU, III а 24 (Kuk. 713), Mošin 118 ([15]: 186–187).

Псалтир 1630 – Псалтир с последование, сръбска редакция, 1630–1631 г. (от Ораховица) – HAZU, III а 14 (Kuk. 715), Mošin, 122 ([15]: 190).

Псалтир 1676 – Псалтир с последование на поп Марко, сръбска редакция, 1676 г. – HAZU, III а 12 (Kuk. 716), Mošin 123 ([15]: 191).

Часослов 1736 – Часослов със синаксар от Нови, сръбска редакция, 1736 г. – HAZU, III а 11, (Kuk. 161), Mošin 183 ([15]: 238).

Сред ръкописите, представляващи късни преписи на текстове, посветени на славянски светци, са: *Житие и жизнь иже въ святыхъ отца нашего Иоана пустынножителя рыльскаго иже в Трапезници лежащаго* от XIX–XX век. Нов препис от руски ръкопис от XVI в. – HAZU, 11 121 (Kuk. 705), Mošin, 99; *Житие Стефана Дечанского*, препис на А. В. Горски от края на XV в. – HAZU, 11 а 88 (Kuk. 532), Mošin 109 ([15]: 157); *Житие и жизнь приснопоминаго словущаго благочести-*

ваго з(осподи)на деспота Стефана. Нов препис за Данчич – Моšin 110 ([15]: 157).

Прегледах също и следните ръкописи, в които не открих славянски светци:

Синаксар на сръбски праксапостол от първата половина на XIV в. – HAZU, III a 31, Моšin 73; Грачанички Пролог, посл. четв. XIV в. – HAZU, III c 24 (Mih. 23), Моšin 112 (съдържа слова на Климент Охридски: 8. ноем. Слово за арх. Михаил и Гавраил, 25. ноем. Похвала за св. Климент Римски); Стишен пролог за декември – февруари на диак Радослав, скопчик, рашка ред. 1370 г. – HAZU, III b 19 (Mih. br. 4), Моšin 114; Лесновски Пролог, юни – ноември, сръбска редакция, 1572, Моšin 116.

Славянски светци в кирилските ръкописи в Архива на HAZU

Глеб (5 септ.) – Пролог КонстМок (въ тъже днь ѡубинение стго мнка хва славнаго кнеза роушьскаго глѣва:~).

Симеон Стефан (24 септ.) – ЧетвБогд (въ тѣ днь памѣ симона мона. стефана крѣа:~).

Петка Търновска (14 окт.) – ЧетвТърн – (и препое петкѣ) добавено над реда; ЧетвРайк (въ тъже днь петкѣи), ЧетвСлепч (въ тъжѣ днь стѣ мнцѡу пекѣ), ПраксапМих (добавено по-късно в полето и стѣ мчнцѣ петкѣ); СтишПролог 1570 (въ тѣ днь стѣе и прѣѡвныѣ петкѣ параскевѣе:~) (памет и житие); Псалтир 1630 (прѣѡвныѣ мѣре наше петкѣ.); Псалтир 1676 (прѣѡвнѣе мѣре наше петкѣ.); Часослов 1736 (препѡдѡвнѣе петкѣ.).

Иван Рилски (19 окт.) – ЧетвТърн (въ тѣ прѣвнѣго иѡ рилска); ЧетвСлепч (въ тъжѣ днь прѣвнѣго иѡ рилска); СтишПролог 1570 (въ тъже днь память прѣѡвнѣаго ѡца наше иѡанна рилскаго:~) (памет и житие); Псалтир 1630 (и прѣѡвнѣаго иѡанна рилскаго.); Псалтир 1676 (прѣѡвнѣаго ѡца нашегѡ иѡанна рилскаго.).

Иларион Мъгленски (21 окт.) – СтишПролог 1570 (въ тѣ днь прѣвнѣе мощѣ стго иларѣвна епкѣа мъгленска:~) (памет и житие); Псалтир 1630 (и прѣвнесенѣе мощемъ иларѣвна епкѣа меленска.) (пропуснато от Вл. Мошин); Псалтир 1676 (и прѣвнесенѣе мощемъ стго иларѣвна епкѣа меленскаго.) (пропуснато от Вл. Мошин).

Арсений Сръбски (28 окт.) – Пролог КонстМок (въ тъже днь стго дрѣвнѣа архѣепкѣа сръбскаго:~); Псалтир, първа пол. XVI в. (Въ тоиже днь иже въ стѣихъ ѡца нашегѡ арсенѣа архѣепѣа сръбскаго.); Псалтир 1630 (въ таже днь. иже въ стѣи ѡца нашегѡ арсенѣа архѣепкѣа сръбскаго.); Псалтир 1676 (въ тъже днь. иже въ стѣихъ ѡца нашегѡ арсенѣа архѣепкѣа сръбскаго); Часослов 1736 (и ва тажде днь стго арсенѣа сръскаго.).

Стефан Дечански (11 ноем.) – Псалтир 1630 (стаго и славнаго великомнѣика, иже въ црѣхъ стефана, иже въ дѣчахъ); Псалтир 1676 (въ тъже днь памѣ. стго славнаго великомнѣика иже въ црѣхъ стефана, иже въ дѣчѣа); Часослов 1736 (и стго. м. крала стефана иже от дѣчане:~).

Михаил воин (22 ноем.) – СтишПролог 1570 (въ тѣже днь оуспеніе стго и праведнаго михаила воина) (памет и житие).

Йоан Нови (10 дек.) – Псалтир 1630 (іоанна деспота въ монастырьс кршедолъ).

Сава Сръбски (14 ян.) – ЧетвБогд (въ тѣ днь оуспеніе стго савы архіепкпа сръбскык земле); ЧетвДов (въ тѣже днь, иже въ сты прпѣвнаг ѿ наше савы, прьваго архіеппа сръбска). ЧетвСкоп (паметта се е намирала на изгубения лист според Вл. Мошин); ПраксапМих (въ сін же днь прпѣвнаго ѿца нашего архіеппа прьваго сръбскааго савы.) (служба); Пролог КонстМок (мца тогоже въ. дї: днь стго и прѣпѣвнаго прьваго архіеппа сръбскааго савы.); СтишПролог 1570 (въ тѣже днь паме иже въ стый ѿца наше прьваго архіепкпа сръбскааго савы прпѣвнаго:~), Псалтир пьрва пол. XVI в. (Вь сын же днь иже въ сты прпѣвнаго ѿца нашего сави прьваго архіеппа сръбскааго.); Псалтир 1630 (въ таже днь иже въ стїихъ ѿца наше сави прьваго архіепка сръбскааго.); Псалтир 1676 (въ тѣже днь, иже въ стїихъ ѿца нашего сави. прьваго архіепкпа сръбскааго.); Часослов 1736 (стѣю сави архіепкпа сръбскааго:).

Гавриил Лесновски (15 ян.) – ИзбЕвЛесн (въ тѣ днь ѿца гаѳрила).

Максим деспот (18 ян./ 19 ян.) – Псалтир 1630 (маѳима деспота в кршедолъ монастырьс); Часослов 1736.

Сава, втори (8 февр.) – ЧетвБогд (въ тѣ днь паме творимь архіепкпа сръбскааго савы вьтораго:).

Симеон Сръбски (13 февр.) – ЧетвДов (въ тѣже днь паме прпѣвнаго ѿца наше сѣмѣона сръбскааго новаго мѣроточца); ЧетвСкоп (въ тѣже днь, память прпѣвнаго ѿца нашего сѣмѣона сръбскааго новаго мѣроточца); ПраксапМих (въ тѣже днь и прпѣвнаго ѿца нашего сѣмѣона сръбскааго новаго мѣроточца); Пролог КонстМок (Мца тоже въ. гї. днь память въ стїихъ прпѣвнаго ѿца нашего сѣмѣона новаго мироточца сръбскааго. хтитора великык лавре стоуденичскыи.); Псалтир, пьрва пол. XVI в. (и прпѣвнаго ѿца нашего сѣмѣона прьваго мироточца сръбскааго); Псалтир 1630 (въ таже днь прпѣвнаго ѿца нашего сѣмѣона сръбскааго новаго мѣроточца.); Псалтир 1676 (въ тѣже днь, память прпѣвнаго ѿца нашего сѣмѣона сръбскааго новаго мѣроточца.); Часослов 1736 (и стго сѣмѣона сръбскааго мироточца:).

Кирил (14 февр.) – ЧетвДаб (и кірила философа); ЧетвСлепч (допълнено в полето вертикално: дї кірила философъ Ѹчителъ словѣнскааго); ПраксапМих (и стго кѣрила філософа и оучитѣла словенска) памет, тропар; Миней посл. четв. XIV в. (Мца то дї днь похвала влжннаго ѿца ншого. и Ѹчитѣла словѣнскааго кірила философа. съпина прпѣвнымъ оце наши климентомъ папомъ римскымъ. Похвала на Кирил Философ от Климент Охридски); Псалтир пьрва пол. XVI в. (и стаго кірила философа и оучитѣла словенска.); Псалтир 1630 (и стаго кѣрила філософа и оучитѣла словенскааго.); Псалтир 1676 (стго кѣрила філософа и оучитѣла словенскааго.); Часослов 1736 (стго кірила філософа.).

Методий и Кирил (6 апр.) – ИзбЕвЛесн (7 апр., з стго методїна вппа мравска. и стго кірила Ѹчитѣла словѣнскааго); ЧетвРайк (6 апр., з стго методїна вппа морьвскааго. и. стго кірила оучитѣла словенскоу езыкоу.).

Мстислав (15 апр.) – Пролог КонстМок (въ тъже днь памѣ блговѣрнаго кнеза мѣстислава. а въ стѣмь крѣщении бѣ издѣбно ѿме немѡу фѣѡѡрь:) (памѣт и житие).

Стефан Урош, нар. Симеон (1 май) – Пролог КонстМок (въ тъже днь оупенение блговѣрнааго стѣфана краля уроша. наречены симеѡнъ. въ чрьньскомь вбразѣ:).

Борис и Глеб (2 май) – Пролог КонстМок (въ тъже днь прѣнесение мощемь стѣно цроу роушьскою. романа. и двѣда. сноу стго владимира. кнеза великаго роушьскаго. вѣтораго константина. крѣтивышаго всю роускою землю).

Теодосий (3 май) – ЧетвТърн (въ тѣ днь стго ѡца нашего фѣѡсина иже въ роуси в градѣ киевѣ. въ пещерстѣмь манастири); ИзбЕвЛесн (и стго ѡца Дѣѡсина пещерьскаго); ЧетвРайк (стго ѡца перьского иже въ роуси); ЧетвСлепч (въ тъже днь стго фѣѡсина иже въ рси); Пролог КонстМок (въ тѣ днь памѣ прѣѡбнаго ѡца нашего. фѣѡсина игоумѣна пещерскааго манастиря въ роуси:).

Лазар Сръбски (15 юни) – Псалтир 1630 (въ таже днь памѣтъ стаго ѿ праведнаго въ црѣ мнѡка. кнеза лазара, иже въ раваници манастирь); Часослов 1736 (и стго кнеза лазара сръскаго:).

Борис и Глеб (24 юли) – ЧетвТърн (стѡмѡкоу бориса и глѣва); ЧетвБогд (въ тѣ днь стѣно мнѡкоу бориса и глѣва); ЧетвРайк (въ ты же днь бориса и глѣва); ЧетвСлепч (въ тъже днь стѡно мѡкоу. бириса и глѣва.); Пролог КонстМок (въ тъже днь памѣтъ стѡноу цроу. роушьскѡю ѿ мнѡкоу. глѣва ѿ бориса. а въ стѣмь крѣщении. романа. и двѣда. и тѣхъ мѣтвами бѣ помилоуи на:).

Петка Търновска, пренасяне на мощите (26 юли) – ЧетвСлепч (добавено със ситен шрифт между редовете: и светоу петкоу); Псалтир 1630 (въ таже днь прѣнесеніе мощѣ прѣѡвнѣе мѣре наше петкы); Псалтир 1676 (въ тъже днь прѣнесеніе мощѣ. прѣѡвнѣе мѣтере наше петкы.); Часослов 1736 (и пренесение мощемь стѣе петкы:).

Ангелия Сръбска (30 юли) – Псалтир 1630 (въ таже днь прѣѡвнѣе мѣре наше агглые деспотице, въ манастирь крѣшедол).

Йоаким Сарандапорски (16 август) – Псалтир 1630 (и прѣѡбнаго ѡвакѡма сарандапорскаго.).

Памѣти на славянски светци в кирилските ръкописи на Хърватската академия на науките в Загреб (HAZU), пропуснати в описите:

1. Св. Кирил (Константин Философ) (14 февруари), памѣт, тропар Праксапостол (Михановичев), сръбска редакция, XIV в. HAZU, III b 17 (Mih. 28), Moštin 92, 226a.

въ. дѣ прѣѡбнааго ѡца наше авксентѡа. и стго кѣрѡла фѣѡсопа и оучѣла словенска. трѡ. правило.

кѣрѡлоу
ѡ пелѣнь прилежно прѣѡмѡудрѡ сестроу сѣвѣ сътвори прѣѣсѣѣтлоу видѣвъ ю ѡкоу двѡу чѣстоу и сѡу приѣмѣ ѡкоу златими монисти оуѣрасиль ѡси свою дѣшоу и оумь. и вѣрѣте се ѡкоу дръгѡи кѣрѡла на земли. разоумомь и ѡменемь прѣѡмѡудре.
кѣрѡлоу...

Врѣдимь оумомь бгѣдохновеннымь. оучениемь ѡздрѣе. мирь прѣсвѣтлами
 лоччѣми ѡбѣтече вселенночю. ꙗко мьлнн крѣле стын. разсвѣде бжѣе слово.
 на сѣверѣ и на западѣ, и юзѣ просвѣщанѣ всѣ. тѣмь имѣе дръзновеніе к хрѣ.
 непрѣстанно мли ѡ всѣ на:

В тропара е заложена метафората за Божието слово като семе, кое-
 то св. Кирил ще засее на север, запад и юг, просвещавайки славяните.
 Този образ е своеобразен топос за текстовете, посветени на мисията на
 Христовите апостоли, а отгук и на славянските първоучители в сред-
 новековната славянска книжнина [11].

Откриваме тази метафора и в службата за славянските първоучите-
 ли Кирил и Методий в хърватската глаголическа книжнина:

Si sut jerēji tvoji, Gospodi,
 iže nasējaše zemlju sēmeni blagimi,
 glagoli ot ust pisanih,
 si izbirajut v život věčni
 ihže duh množastvo anʹjel prijat.

Brevijar Vat. III. 6, 1379. Himna Ćirilu i Metodiju (Iz Službe sv. Ćirilu
 i Metodiju) ([13]: 360)

2. *Св. Методий, епископ моравски, и св. Кирил, учител славянски (7
 април), памет*

Изборно евангелие, Лесновско, сръбска редакция, края на XIII –
 нач. на XIV в., HAZU, IV d 12 (Mih. 8), Mošin 65, 133a.

з стго методіа еппа мравска. и стго кіріла ѡчителя словѣньскаго

3. *Св. Иларион Мъгленски (21 окт.), памет, тропар*

Псалтир с последование на поп Марко, сръбска редакция, 1676 г.,
 HAZU, III a 12 (Kuk. 716), Mošin 123, 173a.

и прѣнесеніе моцемь стго иларіѡна епкпа меленскаго, трѣ прѣѡвномѡ

2. *Архивен отдел на Националната и университетска библиотека
 в Загреб (NSK)*

*Кирилски ръкописи от XIV–XVII в., съдържащи сведения за сла-
 вянки светци: минеи, календари на евангелие и псалтири, стишен
 пролог, житиен сборник*

Миней окт.-дек. XIV в. – Миней, служебен, за октомври – декем-
 ври, със синаксар, сръбска редакция пергамент, средата на XIV в.,
 R 4187, *Katalog rukopisa NSB*, T. 2, 1993, № 1141, ([14]: 215), Mošin 13
 ([16]: 188–191).

ЧетвДовол – Четвороевангелие, Доволско, сръбска редакция, сре-
 дата на XVI в. R 6322, Mošin 2 ([16]: 171–174).

СтишПрКоришки 1573 – Стишен пролог, Коришки, за зимното по-
 лугодие, сръбска редакция, 1573 г. – R 7131, Mošin 24 ([16]: 204–207)⁴.

⁴ Паметите на славянски светци в Доволското четвороевангелие и в Коришкия

8. Псалтир XVII в. – Псалтир с последование от Боджан, Първа половина на XVI в., хартия, сръбска редакция. R 4076, *Katalog rukopisa NSB*, Т. 2, 1993, № 1031, XVI–XVII в. ([14]: 164–165), Mošin 8 ([16]: 180–183). В Псалтира са дописани през XVIII в. тропар и кондак за княз Лазар Сръбски, Сава Сръбски и Симеон Сръбски.

9. Псалтир XVII в. – Псалтир с последование, XVII в., хартия, сръбска редакция. R 3374, *Katalog rukopisa NSB*, Т. 1, 1991, № 373, XVIII в., ([14]: 160), Mošin 9 ([16]: 184–185).

10. Псалтир XVII в. 1615 – Псалтир с последование, нач. XVII в. (1615 г.), хартия, сръбска ред. R 5260, *Katalog rukopisa NSB*, Т. 3, 1994, № 1944, ([14]: 260), Mošin 10 ([16]: 185–187).

Памет и житие на св. Кирил. – *Память и житие блаженнаго учителя Константина Философа*, южноруски препис на хилендарски ръкопис. XVI – нач. XVII в. R 4586, Mošin 21 ([16]: 201–202).

Студенички сборник XVIII в. – Студенички сборник „Жития“, сръбска ред, 1757–1760 г. R (4186), Mošin 26 ([16]: 208–211). В „Студеничкия сборник“ освен отбелязаните по-долу жития на Арсений Сръбски, Симеон Сръбски и Сава Сръбски се споменават също, Йоаникий, архиепископ сръбски; Евстатий (4 ян.), архиепископ сръбски; Яков, сръбски архиепископ, Евстатий втори, Никодим и Данаил.

В следните ръкописи не открих памет на славянски светци: Апостол, сръбска ред., XVI в., (R 4069), Mošin 4; Част от български псалтир, XIII (R 4494-1), Mošin 5; Цетински псалтир с тълкувания, сръбска ред., XV в. (R 3349), Mošin 6; Фрагмент от Пролог, сръбска ред., XVI в., (R 4494-5), Mošin 25; Рисански сборник, сръбска ред. 1784 г. (R 3380), Mošin 27.

Славянски светци в кирилските ръкописи на NSK

Петка Търновска (14 окт.) – Минея окт.-дек. XIV в. (петкы прѣславныѣ прѣте люде вси въспоємь) (служба); 8. Псалтир XVII в. (и прѣповныѣ мѣтере наше параскєвы); 9. Псалтир XVII в. (и мѣниче прѣповниѣ мѣтре наше петкы); 10. Псалтир 1615 (и прѣповныѣ мѣтре наше петкы).

Иван Рилски (19 окт.) – СтишПрКоришци 1573 (добавена памет и житие); 9. Псалтир XVII в. (прѣвнаго ѿца нашѣ иѿ); 10. Псалтир 1615 (ѿца нашего іѿванна рѣльска.).

Иларион Мъгленски (21 окт.) – 9. Псалтир XVII в. (ка и прѣнесеніѣ моцѣ стго иларіона епѣпа); 10. Псалтир 1615 (и прѣвнаго иларіовна епѣпа мегленскаго).

Арсений Сръбски (28 окт.) – 8. Псалтир XVII в. (въ тъже днь иже въ стѣ ѿца наше арсеніа архіепѣпа сръбскаго); 9. Псалтир XVII в. (и стго арсеніа архіепѣпа сръ.); 10. Псалтир 1615 (въ тъже днь иже въ стѣнх ѿца нашего архіепѣпа сръбскаго.); Студенички сборник XVIII в. (арсеніа архіепѣпа сръбскаго) (житие).

Стефан Дечански (11 ноем.) – 8. Псалтир XVII в. (Въ таже днь стго и славнаго мска иже въ црѣ стѣфана иже въ дъчане.); 9. Псалтир XVII в. (въ та памѣ славна мска въ црѣ стѣфана.) 10. Псалтир 1615 (въ таже днь памѣ стго и славнаго великомника иже въ црехъ стѣфана. иже въ дечахъ.).

Сава Срѣбски (14 ян.) – ЧетвДовол, СтишПрКоришки; 8. Псалтир XVII в. (въ таже днь иже въ стѣ ѡца нашего савы прѣваго архіепска срѣбскаго.); 9. Псалтир XVII в. (въ таже иже въ стѣ оца наше сзѣви срѣбскаго.); 10. Псалтир 1615 (въ таже днь. иже въ стѣ ѡца нашего савы прѣваго архіепска срѣбскаго); Студенички сборник XVIII в. (Сказаніе о житіи прѣвсвещеннихъ архіепскавъ срѣбскіа и поморскіа земли, прѣваго оучителя ихъ и наставника, архіерея Христова куръ Саввы, и по немъ елицы прѣдержаша престолъ его...).

Симеон Срѣбски (13 февр.) – ЧетвДовол; 8. Псалтир XVII в. (въ таже днь памѣ прѣбнаго ѡца нашего сімевна срѣбскаго новаго мѣроточца.); 9. Псалтир XVII в. (въ таже днь памѣ прѣбнаго оца наше симев срѣбскаго мѣроточца.); 10. Псалтир 1615 (въ таже днь памѣ прѣбнаго оца нашего сімевна срѣбскаго новаго мѣроточца.); Студенички сборник XVIII в. (Житіе стаго мѣроточца оца наше сімевна срѣбска) (житіе).

Кирил (Константин Философ) (14 февр.) – 8. Псалтир XVII в. (и стго кѣрила философа и оучителя словѣнскаго) (пропуснато от Вл. Мошин); 9. Псалтир XVII в. (и кирила) (пропуснато от Вл. Мошин); 10. Псалтир 1615 (и стго кѣрила философа и оучителя словенскаго.); Памет и житіе на св. Кирил.

Лазар Срѣбски (15 юни) – 9. Псалтир XVII в. (и памѣ стго блженна княза лазара); 10. Псалтир 1615 (и стаго новаго мска. княза лазара. бравшаго се на косовъ. срѣбскій земле.).

Петка Търновска, пренасяне на мощите (26 юли) – 9. Псалтир XVII в. (пренесеніе моще стѣе пѣтки.) (пропуснато от Вл. Мошин); 10. Псалтир 1615 (въ таже днь прѣнесеніе моще. прѣбнаго мѣре наше петки.).

В 8. Псалтир XVII липсват Иван Рилски и княз Лазар.

3. Музей на срѣбската православна църква при Загребско-Люблянската митрополия в Загреб (MSPC)

Кирилски ръкописи, съдържащи сведения за славянски светци: требник XVII в. – Требник с последование, първа половина на XVII в., Манастир Ораховица, № 4.7. Последование, (185а–276а)⁵.

Славянски светци в Требника на MSPC

Петка Търновска (14 окт.) – Требник XVII в. (и прѣв мѣре наше петки.).

⁵ Неоченима помощ в моите издирвания ми оказа проф. Наталия Видмарович от Университета в Загреб (Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet), като ме свърза с Музея на православната църква в Загреб и ме ориентира за православните църкви и манастири в Хърватия. С благословията на н.в.п. митрополит загребско-люблянски, д-р Порфирие Перич, и със съдействието на дякон Бранимир Йокич, управител на Музея на срѣбската православна църква, имах възможност да работя в залите на музея и да се запозная с книжовните ценности и художествени артефакти там.

Иван Рилски (19 окт.) – Требник XVII в. (и прѣв оца наше іѡ ѿ рылскаго).

Иларион Мъгленски (21 окт.) – Требник XVII в. (ка и прѣнесеніе мощемь стго іларіѡнна епкпа мегленскаго).

Арсений Сръбски (28 окт.) – Требник XVII в. (и иже въ стыхъ оца наше арсеніа архіепкпа сръвскаго).

Стефан Дечански (11 ноем.) – Требник XVII в. (въ тъже днь памѣ стго и славнаго велико мка иже въ црехъ стефана и вѣчанѣ).

Сава Сръбски (14 ян.) – Требник XVII в. (въ тъже днь, иже въ стѣ оца нашего сава прѣва архіепкпа сръвскаго).

Симеон Сръбски (13 февр.) – Требник XVII в. (и памѣ прѣв оца наше сѣмѣйна сръвскаго новаго мѣроточца).

Кирил (Константин Философ) (14 февр.) – Требник XVII в. (и стго кѣрила философа и оучителя словенскаго).

Лазар Сръбски (15 юни) – Требник XVII в. (ѣ въ тъже днь, стго великомника кнеза лазара, и въ равѣнници).

Петка Търновска, пренасяне на мощите (27 юли) – Требник XVII в. (кз и прѣвныѣ мѣре наше петкы).

4. Библиотека на Славонската епархия в Пакрац (Sl)

*Кирилски ръкописи от XVI–XVIII в., съдържащи сведения за славянски светци: месецослов, псалтир с последование, служебен миней, календари на евангелия*⁶

⁶ С благословията и заръката на н.в.п. епископ славонски Йован Чулибрък, възглавяващ епархията, епархийският секретар отец Джорже Теодорович ми предостави за работа съхраняваното там кирилско ръкописно и старопечатно богатство. От отец Лука Босанац получих подробния научен опис на архивните единици в библиотеката на Славонската епархия [1], който не е публикуван, но освен опис на ръкописите дава и ценни сведения за състава и историята на библиотеката. В Славонската епархия ми оказаха голямо гостоприемство като на първа читателка в тяхната обновена библиотека, за което искрено благодаря.

Основател на епархийската библиотека в Пакрац е славонският епископ Кирил Живкович (1786–1807). (За историята на библиотеката вж. [8].) По време на войната през зимата на 1991–1992 г. сбирката сериозно е пострадала. В периода 1992–2005 г. библиотечният фонд на Славонската епархия в Пакрац се съхранява в Националната и университетска библиотека. „След експертна грижа и проведени мерки за превантивна защита“ (превод мой), „nakon stručne skrbi i provedenih mier preventivne zaštite“ (както е споменато в предавателното писмо на Националната и университетска библиотека от февруари 2005, *Zapisnik o primopredaji fonda knjižnice Pakračke eparhije*), книгите са предадени в музея на Сръбската православна църква в Загребско-Люблианската митрополия. Ръкописите са върнати на Славонската епархия през 2016, а останалата част от стария фонд, включително и 64 инкунабули – през ноември 2017 г.

Основната част от ръкописните и старопечатните книги са посочени в опис на библиотеката там – *Рукописне књиге библиотеке Славонске епархије у Пакрацу* (2015) [2], вж. също [6], но, както вече споменах, има и такива, които постъпват от Музея на православната църква в Загреб през последните години и затова не присъстват в опис.

В читалната зала, в която работих през ноември 2017, помещаваща се в стая на епархията, могат да се ползват ценни съвременни медиевистични и енциклопедични

Радон 1551, Sl 21 – Радонино Четвероевангелие, 1551, Славонска еп. 21, Ораховица 56. R. 43/ 857.

ЧетвМадж края XVI в., Sl 31. – Четвероевангелие от Маджара, края XVI в. Славонска еп. № 31. P 46/ 860. Календар 301a–308a.

Месецослов XVI в., Sl 7 – Месецослов с добавка, край на XVI в. Славонска еп. 7, Пакрац δδ (NSK 524, MKRH 524).

Псалтир, посл. четв. XVI в., Sl 20 – Псалтир с последование от Равна река, посл. четв. XVI в. Славонска еп. 20, Еископ. у Пакр. 43, P 34/848.

Псалтир 1590–1610, Sl 19 – Псалтир с последование от Ораховица около 1590–1610. Славонска еп. 19, Ораховица R 35/ 849, Orah. 114, Мош. 45.

Псалтир 1647, Sl 18 – Псалтир с последование от Бешенова, 1647. Славонска еп. 18, Ораховица 112, P 36/ 850.

Миней първа четв. XVIII в., Sl 8 – Служебен миней за януари от Ораховица, първа четв. XVIII в. Славонска еп. 8. Ораховица 47. P 51/ 865.

Славянски светци в кирилските ръкописи на Sl

Петка Търновска (14 окт.) – Месецослов XVI в., Sl 7 (и прѣпѣвнїе мѣре наше пет'кїи); Псалтир, посл. четв. XVI в., Sl 20 (прѣпвнїе мѣре на пет'кы.); Псалтир 1590–1610, Sl 19 (прѣпвнїе мѣре наше петкы.); Псалтир 1647, Sl 18 (прѣпѣвнїе мѣре наше петкы.).

Иван Рилски (19 окт.) – Месецослов XVI в., Sl 7 (и прѣпѣвнаго ѡца нашего іѡана рильскаго); Псалтир, посл. четв. XVI в., Sl 20 (и прѣпвнаго ѡца нашего іѡанна рильскаго.). Псалтир 1590–1610, Sl 19 (и прѣпвнаго ѡца нашего іѡанна рильскаго.); Псалтир 1647, Sl 18 (и прѣпѣвнаго ѡца нашего іѡанна рильскаго.).

Иларион Мъгленски (21 окт.) – Месецослов XVI в., Sl 7 (ка прѣпѣвнаго ѡца ншаго иларїѡна великаго, и прѣвнесенїе моцѣ стго иларїѡна епкпа мегленскаго.); Псалтир, посл. четв. XVI в., Sl 20 (И прѣвнесенїе моцемъ стго иларїѡна епкпа мегленскаго.); Псалтир 1590–1610, Sl 19 (и прѣвненїе моцемъ стго иларїѡна епкпа мегленскаго.); Псалтир 1647, Sl 18 (и прѣвнесенїе моцѣ стго иларїѡна епкпа мегленскаго.).

Арсений Сръбски (28 окт.) – Месецослов XVI в., Sl 7 (въ таже днь иже въ стый ѡца нашего арсенїа архїепкпа сръбскаго.); Псалтир, посл. четв. XVI в., Sl 20 (въ таже днь, иже въ стый ѡца нашего арсенїа архїепкпа сръбскаго.); Псалтир 1590–1610, Sl 19 (въ таже, днь, иже въ стый ѡца нашего арсенїа архїепкпа сръбскаго.); Псалтир 1647, Sl 18 (въ таже иже въ стый ѡца нашего арсенїа архїепкпа сръбскаго.).

издания, благодарение на научните интереси и занимания и на самия епископ. Н.в.п. епископ славонски Йован Чулибрьк се е заел с амбициозната задача да популяризира сред изследователите ценния книжен фонд на Славонската епархия. Библиотеката сътрудничи с важни национални институции в Хърватия и в чужбина – с Централно-европейския университет в Будапеща (CEU), с Bibliothéque Orientale в Бейрут, Hill Museum & Manuscript Library (САЩ) и други. Към епархията в момента се изгражда голяма читална зала. Предстои дигитализиране на ръкописите и старопечатните книги, за което се грижи библиотекарката г-жа Александра Мишич.

Стефан Дечански (11 ноем.) – Месецослов XVI в., SI 7 (въ тѣ же днь памѣ стго и славнаа великомника въ црѣхъ стѣфана иже въ дечанѣ.); Псалтир, посл. четв. XVI в., SI 20 (Въ тѣж днь. памѣ. стго славнаго великомника иже въ црѣхъ стѣфана, иже въ дечанѣ.); Псалтир 1590–1610, SI 19 (въ тѣже днь паметь, стго и славнааго великомника стѣфана иже въ црѣхъ, иже въ дечанѣ.); Псалтир 1647, SI 18 (въ тѣже днь паметь стго и славнаго великомника иже въ црѣхъ стѣфана иже въ дечанѣ.).

Сава Сръбски (14 ян.) – ЧетвРадон 1551, SI 21 (въ тѣже днь иже въ стый ѡца нашего сави прьваго архіеппа сръбскаго.); ЧетвМадж края XVI в., SI 31 (иже въ стый ѡца наше савы сръбскаго слоужба); Месецослов XVI в., SI 7 (въ тѣже днь и въ стый ѡца нашего савы прьваго архіеппа сръбска.); Псалтир, посл. четв. XVI в., SI 20 (Въ тѣже днь. иже въ сты ѡца наше сави, прьваго архіеппа сръбска.); Псалтир 1590–1610, SI 19 (въ тѣже днь иже въ стынхъ ѡца нашего савы прьваго архіеппа сръбскаго.); Псалтир 1647, SI 18 (въ тѣже днь иже въ сты ѡца нашего сави прьваго архіеппа сръбскаго.); Миней първа четв. XVIII в., SI 8 (служба иже въ сты ѡца нашго савы прьваго архіеппа и оучителя сръбскаго).

Симеон Сръбски (13 февр.) – ЧетвРадон 1551, SI 21 (въ тѣже днь паметь прьпѡвнаго ѡца нашего сѣмѣна сръбскаго, новаго мъротца.); ЧетвМадж края XVI в., SI 31 (прѡвна ѡца наше сѣмѣна сръбска.); Месецослов XVI в., SI 7 (въ тѣже днь. памѣ прьпѡвна ѡца наше сѣмѣна сръбска новаго мъротца.); Псалтир, посл. четв. XVI в., SI 20 (Въ тѣже днь, памѣ прьпѡвнаго ѡца наше сѣмѣна сръбскаго, новаго мъротца.); Псалтир 1590–1610, SI 19 (въ тѣже днь паметь прьпѡвнаго ѡца нашего сѣмѣна сръбскаго, новаго мъротца.); Псалтир 1647, SI 18 (въ тѣже днь паметь прьпѡвнаго ѡца нашего сѣмѣна сръбскаго, новаго мъротца.).

Кирил (Константин Философ) (14 февр.) – Месецослов XVI в., SI 7 (и стго курѣла философа и оучителя словенска); Псалтир, посл. четв. XVI в., SI 20 (и стго курѣла философа, и оучителя словенскаго); Псалтир 1590–1610, SI 19 (и стго курѣла философа и оучителя словенскаго); Псалтир 1647, SI 18 (и стго курѣла философа и оучителя словенскаго).

Лазар Сръбски (15 юни) – Псалтир 1647, SI 18 (въ тѣже днь стго мника кнеза лазара иже въ раваницѣ).

Петка Търновска, пренасяне на мощите (26 юли) – Месецослов XVI в., SI 7 (въ тѣ же днь прьнесеніе моцѣ, прѡвнѣ мтрѣ наше петкы.); Псалтир, посл. четв. XVI в., SI 20 (въ тѣж днь прьнесеніе моцѣ прѡвнѣ мтрѣ наше петкы.); Псалтир 1590–1610, SI 19 (въ тѣже днь прьвеніе моцѣ прѡвнѣ мтрѣ наше петкы.); Псалтир 1647, SI 18 (въ тѣже днь пренесеніе моцѣ прѡвнѣ мтрѣ петкы).

Екскерпираните тук паметѣ на славянски светци от кирилски ръкописи са общо 163: от Архива на HAZU – 80; от Архива на NSK – 35; от Музея на сръбската православна църква при Загребско-Люблианската митрополия в Загреб – 10 и от библиотеката на Славонската епархия в Пакрац – 38.

Български и общославянски светци: Петка (Параскева) Търновска (14 окт.), Иван Рилски (19 окт.), Иларион Мъгленски (21 окт.), Михаил Воин (22 ноем.), Гавриил Лесновски (15 януари); славянските първоучители Кирил (14 февр.) и Методий (6 апр.); Йоаким Сарандапорски (16 август).

Сръбски светци: Симеон Стефан (24 септ.), Арсений Сръбски (28 окт.); Стефан Дечански (11 ноем.), Сава Сръбски (14 ян.), Симеон Сръбски (13 февр.); Йоан Нови (10 дек.); Максим деспот (18 ян./ 19 ян.), Сава, втори (8 февр.); Стефан Урош (1 май), Лазар Сръбски (15 юни), Ангелия Сръбска (30 юли).

Източнославянски светци: Глеб (5 септ.), Мстислав (15 апр.), Борис и Глеб (2 май), Теодосий (3 май), Борис и Глеб (24 юли).

От славянските светци в кирилски ръкописи от XIII–XVIII в. най-често срещани са паметите на *сръбски светци*; това е обяснимо, тъй като преобладаващите ръкописи принадлежат към сръбската редакция. Най-много памети и текстове в различни типове паметници има за Сава Сръбски (14.01.) – 24 и Симеон Сръбски (13.02.) – 20. Следва паметта на Кирил (Константин Философ) (14.02.) – 17 и Арсений Сръбски (28 окт.) – 14. *Българските светци* – Петка Търновска (14.10.) – 13 и Иван Рилски (19.10.) – 13 са представени с еднакъв брой памети.

По-рядко и в по-късни ръкописи от XVI–XVIII в. – в календари на псалтири, в Стишен пролог, месецослов, требник и часослов, се появяват паметите на св. Стефан Дечански (11 ноем.) – 11; Иларион Мъгленски (21 окт.) – 10, XVI–XVII в.; Петка Търновска, пренасяне на мощите (26 юли) – 7 и Лазар Сръбски (15 юни) – 6.

На общия фон не толкова чести са паметите за *източнославянски светци*, като те се срещат само в ранни ръкописи от XIII–XIV в. – в синаксарите на едно българско и няколко сръбски четвороевангелия, изборно евангелие, пракс-апостол и Обикновен пролог. Но за периода XIII–XIV в., взети заедно, те не представляват единични случаи: Теодосий (3 май) – 5; Борис и Глеб (24 юли) – 5; Глеб (5 септ.) – 1; Мстислав (15 апр.) – 1; Борис и Глеб (2 май) – 1. Присъствието им може да се обясни с навлизането през XIII век в българския църковен календар на памети на източнославянски светци.

Синаксарите на българското и сръбските четвороевангелия, изборно евангелие, пракс-апостол и Обикновен пролог от XIII–XIV в. съдържат и единични ранни памети на южнославянски светци като Симеон Стефан (24 септ.) – 1; Арсений Сръбски (28 окт.) – 1 (и 4 късни); Гавриил Лесновски (15 ян.) – 1; Сава, втори, (8 февр.) – 1; Стефан Урош, нар. Симеон (1 май) – 1.

Единствено в синаксари на евангелия от XIII–XIV в. присъства и паметта на славянските първоучители Методий и Кирил (6 апр.) – 2.

Само в ръкописи от XVI–XVII / XVIII в. – Стишен пролог, календари на псалтири, часослов, срещаме паметите на Иларион Мъгленски (21 окт.), XVI–XVII в., Стишен пролог, псалтири, требник – 10; Стефан Дечански (11 ноем.), XVII–XVIII в., псалтири, требник и часослов – 11; Михаил Воин (22 ноем.), Стишен пролог – 1; Йоан Нови (10 дек.), XVII в., псалтир – 1; Максим деспот (18 ян. / 19 ян.), XVII–XVIII в., псалтир и часослов – 2; Лазар Сръбски (15 юни), XVII–XVIII в., псалтири, требник

и часослов – 6; Петка Търновска, пренасяне на мощите (26 юли), XVII–XVIII в., псалтири, требник и часослов – 7; Ангелия Сръбска (30 юли), XVII в., псалтир; Йоаким Сарандапорски (16 август), XVII в., псалтир.

В календара на Псалтир 1630 се оформя една група светци, свързани с Крушедолския манастир „Св. Благовещение Богородично“ – Йоан Нови (10 дек.), Максим деспот (18 ян. / 19 ян.) и Ангелия Сръбска (30 юли).

Можем да обобщим, че в календарите на ръкописите от XIII–XIV в. традиционно присъстват паметите на Петка (Параскева) Търновска (14 окт.), Иван Рилски (19 окт.), Сава Сръбски (14 ян.), Симеон Сръбски (13 февр.), Кирил (Константин Философ) (14 февр.), Теодосий (3 май), Борис и Глеб (24 юли), по-рядко паметите на Глеб (5 септ.), Симеон Стефан (24 септ.), Арсений Сръбски (28 окт.), Гавриил Лесновски (15 януари), Методий и Кирил (6 апр.), Мстислав (15 апр.), Стефан Урош, нар. Симеон (1 май), Борис и Глеб (2 май) и др.

В календарите на ръкописите от XVI–XVII в. се срещат както памети, присъстващи в предишния период – паметите на Петка (Параскева) Търновска (14 окт.), Иван Рилски (19 окт.), Арсений Сръбски (28 окт.), Сава Сръбски (14 ян.), Симеон Сръбски (13 февр.), Кирил (Константин Философ) (14 февр.), така също и нови, непознати в по-ранните ръкописи – Иларион Мъгленски (21 окт.), Стефан Дечански (11 ноем.), Михаил Воин (22 ноем.), Йоан Нови (10 дек.), Максим деспот (18 ян./ 19 ян.), Лазар Сръбски (15 юни), Петка Търновска, пренасяне на мощите (26 юли), Ангелия Сръбска (30 юли), Йоаким Сарандапорски (16 август).

Приноса на направените наблюдения виждам в следната посока: очертаване на степента на разпространение на кирилски ръкописи в Хърватия и значението на сбирките, съдържащи кирилски ръкописи и изследвани от хърватски палеографи; разширяване на представата за присъствието на памети за славянски светци в календарните текстове на славянските ръкописи от периода края на XIII–XVIII в.; обогатяване на състава на славянски памети и светци върху основата на славянски ръкописи от по-малко познати хранилища. Като цяло изложеното хвърля светлина върху южнославянските и общославянски книжовни контакти през Средновековието, Възраждането и Новото време.

Литература

[1] *Biblioteka eparhije Slavonske u Pakracu*, Br. 149/ 05 от 3.04. 2005.

[2] Вукашиновић, В., Ранковић, З., Убипариповић, С. *Рукописне књиге библиотеке Славонске епархије у Пакрацу*. Београд, „Институт за културу сакралног – Монс Хемус. Православни богословски факултет Универзитета. Институт за литургику и црквену уметност“, 2015, 146 с.

[3] Ламанский, В. И. О некоторых славянских рукописях в Белграде, Загребе и Вене. Санкт Петербург. // *Записки Императорской Академии Наук*, 1864, т. VI, № 1, 167 с.

[4] Мошин, В. *Кирилски рукописи у Повијесном музеју Хрватске*. Т. 1, Београд, 1971, 136+66 с.

- [5] Павлова, Р. *Восточнославянские святые в южнославянской письменности XIII–XIV вв.* Rumjana Pavlova. *Ostslavische Heilige in südslavischen Kanontexten der Slavia Orthodoxa im 13. – 14. Jahrhundert.* Herausgegeben von Svetlana Mengel. Halle (Saale), „Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg“, 2008, 322 S.
- [6] Пантелић, Л. *Библиотека Епархије Славонске. Српске рукописне и штампане књиге у Славонији од XV до XVIII века: каталог.* Београд, Пакрац, „Народна Библиотека Србије“, 1990, 1, бр. 16, 138 с.
- [7] Томова, Е. Българско-хърватско-словенски средновековни връзки (Кирилски ръкописни и старопечатни книги XI–XVII в. в Хърватия и Словения). // *Славянска филология*, 2003, № 23, с. 32–48.
- [8] Убипариповић, С. Библиотека Епархије Славонске у Пакрацу. В: Вукашиновић, В., Ранковић, З., Убипариповић, С. *Рукописне књиге библиотеке Славонске епархије у Пакрацу.* Београд, „Институт за културу сакралног – Монс Хемус. Православни богословски факултет Универзитета. Институт за литургику и црквену уметност“, 2015, с. 13–21.
- [9] Христова-Шомова, И. *Служебният Апостол в славянската ръкописна традиция. Т. 2. Изследване на синаксарите (Християнските празници в славянските апостоли).* София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2012, 1134 с.
- [10] Цонев, Б. Кирилски ръкописи и старопечатни книги в Загреб. // *Сб. на Българската академия*, 1911, кн. I, с. 1–54.
- [11] Чекова, И. Апостолите и просветителите – сеячи на духовни слова (Наблюдения върху мотива оран / сеитба / жътва). В: *In honorem, 2. Филология и текстология. Юбилеен сборник в чест на 70-годишнината на проф. Уилям Федер.* Шумен, Научен център „Преславска книжовна школа“, „Фабер“, 2014, с. 451–463.
- [12] Dimitrova, M. Forms of Saints' Names in Croatian Glagolitic Sources: Tradition and Change. In: Ангушева-Тиханова, А., Димитрова, М., Костова, Р., Малчев, Р. (Съст.) *In stolis repromissionis. Светци и святост в централна и източна Европа // Saints and Sainthood in Central and Eastern Europe.* София, „Род“, 2012, pp. 457–465.
- [13] *Hrvatska književnost sredjega vijeka.* Urednik R. Bogišić. Zagreb, Matica Hrvatska: „Zora“, 1969.
- [14] Jurić, Š. *Katalog rukopisa Nacionalne i sveučilišne Biblioteke u Zagrebu.* Kniga T. 1, Zagreb, „Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu“, 1991, 287 S.; Kniga 2, Zagreb, 1993, 324 S.; Kniga T. 3, Zagreb, 1994, 355 S.
- [15] Mošin, V. *Ćirilski rukopisi Jugoslovenske akademije Zagreb.* I. Dio, Opis rukopisa. 1955, 255 S.
- [16] Mošin, V. *Ćirilski rukopisi i pisma Nacionalne Sveučilišne Biblioteke u Zagrebu.* In: *Radovi Staroslavenskog instituta.* T. 5, № 5. Zagreb, 1964, s. 163–233.
- [17] Mošin, V. *Stari rukopisi Srba u Hrvatskoj od XIII do XX stoljeća. Povjesni muzej Hrvatske. Odjel Srba u Hrvatskoj. Katalog muzejskih zbirki IV.* Zagreb, 1970, 68 S.